

II. XIX. YÜZYIL'DA OSMANLI DEVLETİ'NDE YENİLİK HAREKETLERİ

XVIII. yüzyılın sonlarına gelinceye kadar Osmanlı Devleti'nde planlı ve programlı bir ıslahat hareketinden söz etmek zordur. Devletin kötüye gidişini gören kimi kişiler ufak tefek bazı ıslahat hareketlerine girişmişlerdir. Ancak gösterilen çabalar bilinçli bir kadroya dayandırılmadığından ve daha çok kişilere bağlı kaldığından başarılı olunamamıştır.

Karlofça Antlaşması'nın imzalanması Osmanlı yöneticilerinin ve aydınının Batı'ya bakış açısını değiştirmiştir. XIX. Asra kadar kendini Batı'dan üstün gören Osmanlılar, artık Batı'nın üstünlüğünü kabullenerek Batı tarzında ıslahat yapılmasını zorunlu görmüştür.

Avrupa'dan kaçıp Osmanlı Devleti'ne sığınan aydınlardan yararlanılmaya çalışılmış, Avrupa'nın çeşitli ülkelerine elçilik heyetleri göndererek o ülkeler yakından tanınmaya çalışılmıştır. Matbaa kurulmuş, Batı tarzında kurumlar vücuda getirilmiştir.

Sonuçta Avrupa'dan Osmanlı Devleti'ne çeşitli yollarla gelip devlet hizmetine girenlerin yardımıyla açılan askerî okullardan yetişen kişilerin gayretleri sonucu, Osmanlı Devleti'nde batılı anlamda ıslahat hareketleri başlamıştır. Fakat, III. Selim'in padişah olmasına kadar önemli bir gelişme gösterilmemiştir

1. III. Selim ve Nizam-ı Cedid

III. Selim (1789-1807)
tahta geçtikten sonra devletin
kötü gidişatını durdurmak için
ülkenin ileri gelen devlet
adamlarından bir Meşveret
Meclisi (Danışma Meclisi)
topladı ve layihalar istedi.

Nizam-ı Cedid adı verilen yenilikleri
yapmak amacıyla bir dizi ferman yayınladı.

*Sultan III. Selim
(1789-1807)*

Yeniçerilerin yanında Avrupa tarzında 1793'te Nizam-ı Cedid Ocağı adı verilen bir askeri ocak kurdurdu. Bu ocağın subay ihtiyacını karşılamak için 1794'te Mühendishane-i Berri-i Hümayun adlı modern bir okulun yanında, masraflarını karşılamak için de İrad-ı Cedid adlı defterdarlığı oluşturdu.

Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'ne yönelik politikalarını daha yakından izleyebilmek için Avrupa başkentlerinde (Paris, Londra, Berlin, Viyana) daimi elçilikler açıldı. Aynı zamanda Batılı dillerinde yazılmış önemli eserler Türkçe'ye çevrilerek Batı düşüncesinin ülkeye girmesine hız verildi.

Ancak yeniliklere karşı olan güçler Kabakçı Mustafa'nın önderliğinde bir araya gelerek isyan ettiler ve III. Selim'i tahtan indirdiler (1807). Böylece ilk ciddi ve geniş boyutlu yenileşme hareketi bu şekilde engellenmiş oldu.

*III. Selim
zamanında
kurulan Nizam-ı
Cedid ordusunun
resd-i geçidi*

Sultan II. Mahmud (1808-1838)

2. II. Mahmud'un Islahatları

II. Mahmud (1808-1839) da III. Selim'in yolundan giderek ıslahatları canlandırmaya çalıştı. Yine orduyu ele alarak "*Sekban-ı Cedid*" adında bir ocak açtırdı. Ne var ki, bu da yeniçerilerin ayaklanmasıyla son buldu. Köklü ıslahatlar için öncelikle Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması gerektiğini anlayan II. Mahmud, 1826'da bu amacına ulaşmıştır.

1826'da Yeniçeri Ocağı ortadan kaldırılarak yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla yeni ve modern bir ordu kuruldu. Bu olay ile birlikte yenileşme çabalarının önündeki en büyük engel kaldırılmış oldu.

1826'da ilk defa Avrupa'ya öğrenci gönderildi. Yabancı uzmanların yardımıyla Harbiye (1834) ve Tıbbiye (1827) gibi yeni askerî okullar açıldı. İlköğretim mecburî hale getirildi. Ülkede nüfus sayımı ve mülk yazımı yapıldı. 1831'de Takvim-i Vekayi adıyla ilk resmî gazete yayınlanmaya başlandı.

نکوداد احمدی تهرانی
۱۳۲۶

لورد اوارمه متلي خصوصيات
ايچون بطمعة عامره تدبرسته
مراجعت اولور

«ات نایب عثمانیه کت جریده» از مجله سپهر

اسماءى ۱۰ پارہ

(۱) بام اعظمیہ، بعداً ہر گز نہ تشریف لے۔

اور وہ بھی ہے

۹ : ۱۰

پیش از این : ۹ شوال ۱۳۲۹ و ۱۸ ابلول ۱۳۲۷

تومرو : ۹۴۷

عَنْ أَهْلِ بَابِهِ عَصْرَتِ يَدَيْهَا فِي عَصْرَتِ عَيْنَيْهَا ۖ

وزیر معالیہ سیرم سمید پاشا

ابراہیم حق پاشاک وقوع استغفارسی جہتہ بحرب اولان
رویت وحیت ووقوف واہل کرمہ نامہ سند صدارت عہدہ کرمہ
توبیخ و مشقت اسلامیہ موسی کاظم افندی ایشاء تبیین
اولئشدر قانون اساسیہ مکمل پکری بدیخی مادیسی احکامہ
تولیا ہیئت وکلای تشکیل ایدہ بک ذلک انتخاب و عرضی
ادہ ایدرم جناب حق موقوفات خیرہ یہ مظهر بیوسون آیین

۷ شوال ۱۳۲۹

محمد رضا

توجہات

1110

سپاس و لایق و البکته و کاتمه بولسان علامه ابن یکتا

۲۲ رمضان سنه ۱۲۹۹ و ۲۴ ايلول سنه ۱۳۲۲

۲۲ رمضان سنه ۱۰۹۹ و ۴ ايلول سنه ۱۱۱۲

محمد پرشاد

داخلية لاخرى	مدرع اعظم
معدل	اي القهر عتي

• • •

 $\frac{1}{2} \pi^2 \approx 4.93$

شیرازی دولت پر است حکومتش

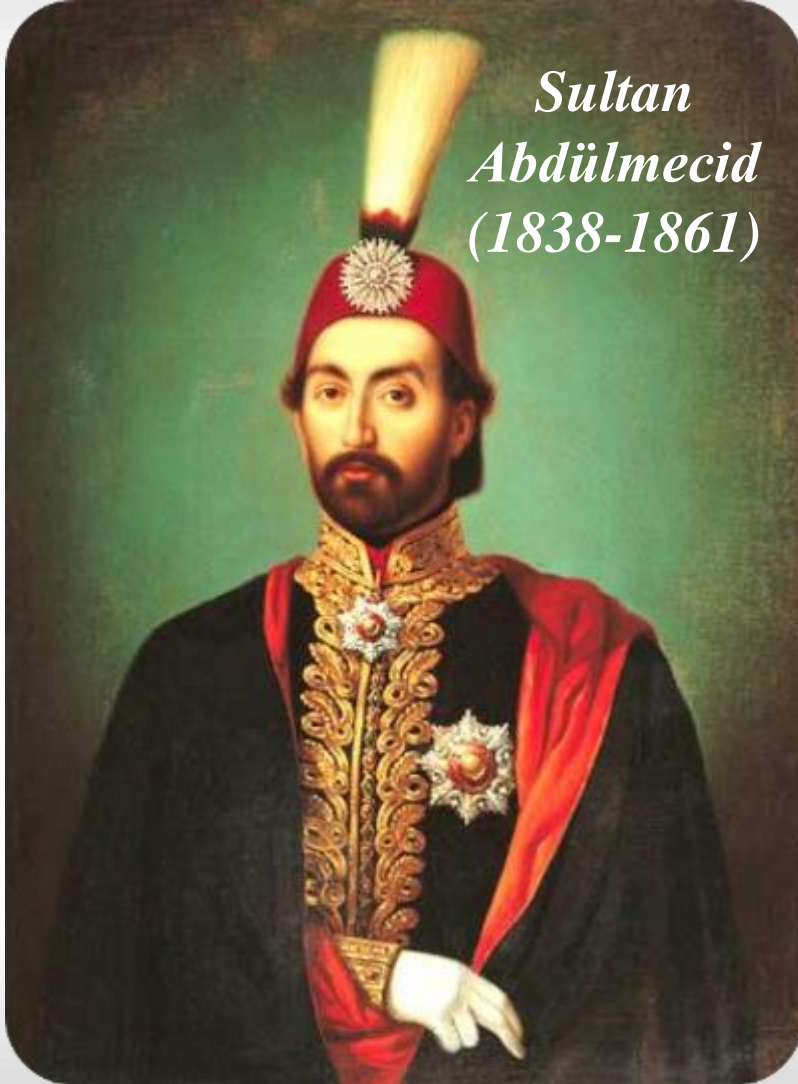
غلامده که موقی اداکنده بش اوج و صرولو نییاده بایلاخت
سیرکات قروشت دیشکی اعلیایه تحت حکامته ارباباقلانی بجهول
والان نیقولو و له یقینن ابرای عاقلیسی خا خا خا خا خا خا
سالی کرته نر برالتریدیردی نر نر نر نر نر نر نر نر نر نر
حافه حافه حافه حافه حافه حافه حافه حافه حافه حافه
تعلیق تلمذ اولدیلندن سرقوم نیقولونک دایم مذکوره افان افان
بیایده ووالا سلسله برده خورای دیلم بیایده حکمستده اجرا
قزاقده عاقلانسته سلسله برولوق و سلسله یولکادیسی جاده حقه
مسله شایانک اجرا اولمیشی معلوم اولوق اوزر اعلان اولونور .

Posta sistemi kuruldu. Yurt dışına çıkışlarda pasaport uygulanmasına başlandı. Sağlık meselelerine el atılarak ilk defa karantina usulü uygulandı. Kıyafette yenilik yapılarak fes ve pantolon giymeye, memurlar sakallarını kesmeye başladı.

Hükümet teşkilatında değişiklikler yapılarak, nezaretler (bakanlıklar) kurulmaya başlandı. Merkezi otoriteyi güçlendirmek için ayanlar ortadan kaldırıldı.

Bu şekilde II. Mahmut döneminde yapılan yenilikler, Tanzimat döneminin fikri hazırlıklarını da oluşturdu. Fakat Avrupa'daki gelişmelerin ruhu anlaşılamadığından, bu yenilik hareketleri çoğunlukla şekilde kalmış, istenilen sonucu vermemiştir.

3. Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839)

Tanzimat Dönemi (1839-1876) Osmanlı tarihinde yeni bir devrenin başlangıcıdır. Devletin siyasî, sosyal, askerî ve kültürel alanlarda kötü gidişatını önlemek arzusuyla daha geniş ıslahatların yapıldığı bir dönemdir. Sultan Abdülmecid'in tahta çıktıktan sonraki ilk büyük faaliyeti Tanzimat Fermanı olmuştur.

Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanan bu ıslahat projesi 3 Kasım 1839 günü ilan edildi. Tanzimat Fermanı Gülhane Parkı'nda okunduğu için Gülhane Hatt-ı Hümayunu diye de anılır.

Tanzimat Fermanı'nı

Hazırlayan Mustafa Reşid Paşa

Fermanda yüz elli yıldan beri kanunlara saygısızlık yüzünden devletin yıkımlara uğradığı, Allah'ın da yardımıyla devletin eski gücüne yeniden kavuşabileceği belirtilerek yeni kanunlar konulmasının gerekli görüldüğü ve temel ilkelerin şunlar olduğu belirtiliyordu:

- ❖ Müslüman olan-olmayan bütün halkın mal, namus ve can güvenliğinin sağlanması,
- ❖ Herkesten belli usullere ve kazancına göre vergi alınması,
- ❖ Herkesin kanun önünde eşit tutulması, mahkemelerin açık yapılması ve kimsenin yargılanmadan öldürülmemesi,
- ❖ Herkesin mal ve mülk edinmesinin sağlanması, istediğinde satması, çocuklarına miras olarak bırakma hakkının bulunması.

Padişah, bu fermana ve ona dayandırılarak yapılacak kanunlara saygı göstereceğine dair yemin etti. Böylece, ilk kez bir Osmanlı padişahı, çok geniş olan yetkileri üzerinde bir kanun gücünün varlığını tanımış oluyordu.

Ancak fermanda yer alan hususların çoğu yerine getirilmedi ve umulan başarı sağlanamadı. Çünkü Batı'dan alınan yeniliklerin özünün anlaşılamamış olması ve sadece şeklen benimsenmesi, azınlıklara verilen hakların istismar edilmesi, büyük devletlerin ferman bahanesiyle Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaları ve devletin ıslahatlar için yeterli kadrosunun olmaması Tanzimat Fermanı'nı gölgeledi.

4. Islahat Fermanı (28 Şubat 1856)

1853-1856 Kırım Savaşı'ndan sonra Viyana'da kabul edilen ön barış şartlarından biri Osmanlı Devleti'nin, Hristiyan uyruklarına tanımış olduğu hakların teyit edilmesini öngörüyordu. Oysa Osmanlı Devleti, barış antlaşmasında Hristiyan azınlıklarla ilgili bir hükmün yer almasını istemiyordu. İşte bu nedenle Islahat Fermanı ilan edildi. Bir örneği de Paris'te toplanan konferansa gönderildi.

*Islahat Fermanı'nın Mimarı
Mehmed Emin Âli Paşa*

Islahat Fermanı gayrimüslim vatandaşlara eski haklarını teyit ettikten başka yeni haklar tanıyordu. Bu haklardan en çok göze çarpanları şunlardır:

- ❖ Müslüman olmayanların askerî ve sivil bütün okullara girme hakkını elde etmeleri,
- ❖ Müslümanlarla Müslüman olmayanlar arasında ceza ve ticaret davaları için karma mahkemelerin kurulması,
- ❖ Müslüman olmayanların da askerlik hizmetiyle yükümlü olmasıydı. Fakat onlara "*bedel*" vererek askerlikten kaçma imkanı tanınmıştı.
- ❖ Patrikhanenin ıslah edilmesi, rüşvetin kaldırılması.

5. I. Meşrutiyet (23 Aralık 1876)

Osmanlı Devleti'nde padişahın yetkilerinin ve yönetimin anayasa (Kanun-ı Esasi) ile belirlendiği dönemdir. Avrupa'yı yakından gören, devletin gidişatını beğenmeyen Türk aydınları, Osmanlı Devleti'nde halkın devlet işlerini denetleyebileceği bir meşrutiyet idaresinin kurulmasını istediler. Bu yolda gayret gösterenlerin başında Namık Kemal ve Ziya Paşa bulunuyordu. Bu gruba "*Genç Osmanlılar*" deniyordu.

Namık Kemal

Genç Osmanlılar, düşüncelerini yaymak için gazeteler çıkardılar; zor duruma düştüklerinde Avrupa'ya gittiler ve çalışmalarını orada sürdürdüler. Genç Osmanlılar, meşrutiyet yönetimi kurulunca bir Osmanlı milletinin Oluşacağına inanıyorlardı. Onlara göre böylece Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devleti'nin içişlerine karışmaları önlenmiş olacaktı.

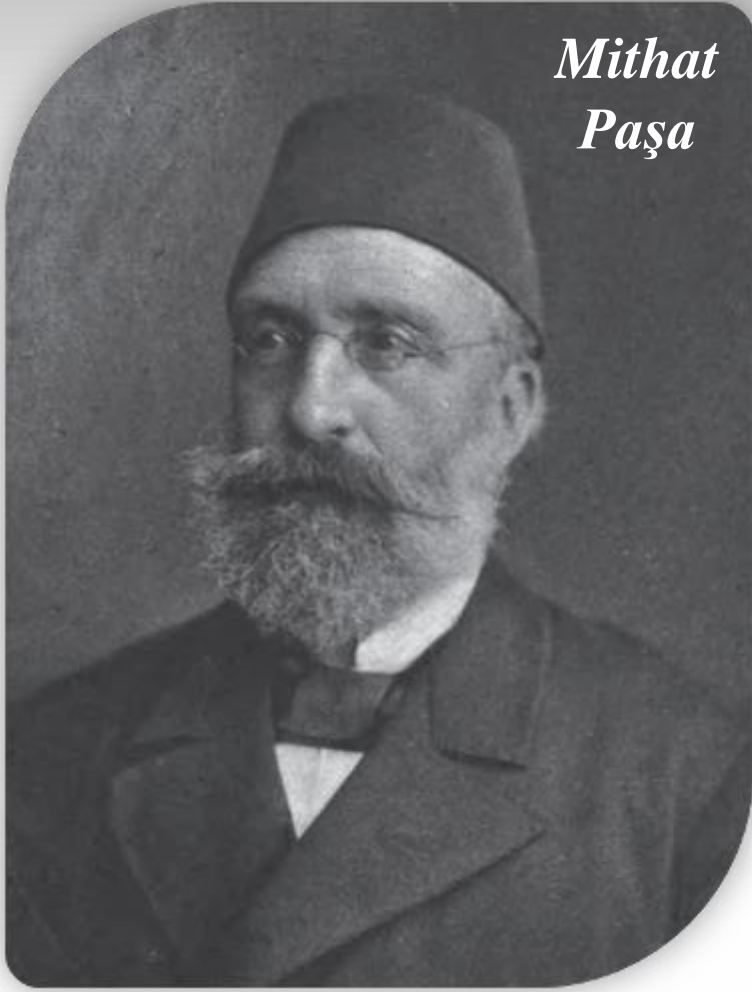
(Genç Osmanlılar Hareketinin İki Mühim İsmi)

Ziya Paşa

Genç Osmanlıların düşüncelerini paylaşan devletin üst kademesindeki Midhat Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa, Sadrazam Mehmet Rüştü Paşa, gibi isimler Abdülaziz'i tahtan indirerek (1876) yerine V. Murat'ı geçirdiler. Kısa bir süre sonra da zihnen dengesizliği gerekçesiyle V. Murat'ın yerine meşrutiyeti ilan edeceğine söz veren II. Abdülhamid'i tahta çıkardılar.

Abdülhamid'in Sadrazam olarak atadığı Midhat Paşa'nın başkanlığında bir kurul Kanun-u Esasi'yi (anayasa) hazırladı. Bu anayasa Abdülhamid'in bazı düzeltmelerinden sonra 23 Aralık 1876'da Bayezit Meydanı'nda törenle ilan edildi.

*Mithat
Paşa*

Böylece Osmanlı Devleti'nde meşrutiyet yönetimi yürürlüğü konmuş oldu. Üyelerini halkın seçtiği Meclis-i Mebusan ile padişahın atadığı kişilerden oluşan Meclis-i Ayan toplandı. Bu iki meclisin bir araya gelmesiyle de Meclis-i Umumi oluşuyordu. Bu ilk anayasa ile Osmanlı padişahına çok büyük yetkiler veriliyordu.

Padişahın nazırlar heyetini atama ve görevden alma, dış ülkelerle antlaşma ve barış yapma, savaş ilan etme, meclisi açma ve kapama yetkisi vardı.

1877 – İlk Osmanlı Parlamentosu (Dolmabahçe Sarayı)

Bir süre sonra Mithat Paşa sadrazamlıktan alındı ve Abdülaziz'in ölümünden sorumlu tutularak yargılandı.

20 Mart 1877 tarihinde Meclis-i Umumi ilk çalışmalarına başladı. Ancak Meclis'te ülke bütünlüğünü zedeleyici bazı tekliflerin ortaya atılması ve Rus savaşının ağır bir mağlubiyetle sonuçlanması üzerine tartışmalar başlayınca II. Abdülhamit, anayasadaki yetkisine dayanarak 14 Şubat 1878'de Mebuslar Meclisi'ni kapattı.

Sultan II. Abdülhamid (1876-1909)

6. II. Meşrutiyet (23 Temmuz 1908)

Osmanlı Devleti'nde padişahın yetkilerinin ve yönetimin Anayasa ile ikinci kez düzenlendiği dönemdir. II. Abdülhamit'in sıkı takibine rağmen devlet içinde bazı gizli faaliyetler devam etti ve farklı görüşte pek çok cemiyet kuruldu.

Meşrutiyet taraftarları İttihat ve Terakki adında gizli bir dernek kurdular. 1908 yılında İngiltere ile Rusya'nın Reval şehrinde yaptıkları gizli görüşmelerde Makedonya'nın Osmanlı Devleti'nden alınacağı konusunda anlaştıkları tezini ileri süren İttihatçılar hemen harekete geçti ve Balkanlar'da dağa çıkarak ayaklandılar.

Ayaklanmanın genişlemesinden çekinen II. Abdülhamit, Kanun-u Esasi'yi yürürlüğe koyarak meşrutiyeti ikinci kez ilan etti. Seçimlerin ardından Mebuslar Meclisi büyük bir törenle açıldı. Anayasa'da yapılan değişikliklerle padişahın yetkileri sınırlandırıldı, bir çok yeni kanun çıkarıldı. Fakat bu anayasa iç karışıklıklar, savaşlar, İttihatçıların tutumu gibi sebeplerle gereği gibi uygulanamadı. Bilhassa iktidara sahip olan İttihat ve Terakki mensupları, bir yıl sonra Abdülhamit'i tahtan indirerek, ilan ettirdikleri hürriyeti kendilerinden başkasına tanımadı, eskisinden daha sıkı bir idare tarzı yürüttüler.

Meşrutiyet yönetimleri de devleti dağılmaktan kurtaramadı. Bu süreçte Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Girit adasını ilhak eden Yunanistan daha genişledi, Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini ilan etti. Abdülhamit'ten sonra tahta geçen Sultan Reşat devlete hakim olamadı ve nihayet ardarda gelen savaşlar hem II. Meşrutiyet'i hem de imparatorluğu sona erdirdi.